

STOPAMA XI. DALMATINSKE BRIGADE*

Izvadci iz autobiografske knjige Sime Dubajića, *Život, greh i kajanje*, Nidda Verlag, Vesti, Bad Vilbel, Beograd, 2006.

Pisma Bošku Šiljegoviću¹

Četvrto pismo

Dragi Boško!

Upropasti me ovaj moderni manir žurnalistike i beletristike, da se pišu sve opširnija pisma. Tako se, valjda, najlakše stiže do kvantiteta. Kao u politici. I novine su zatrpane pismima. Svak piše, i svakom se piše, pa i meni to treba. Napisao sam otvorenu dopisnu kartu Iliji Radakoviću, i pozvao ga da dođe u Otrić, gde bi ga odmah izabrali za pandura, jer nam je sadašnji čorav. Ništa mi nije odgovorio, ali pretpostavljam da on za sada ima bolje mesto kao predsednik »Partizana« u Beogradu. I jer mu je brat Vojica bio otrički četnik. Neko vreme junak u borbi protiv ustaša, docnije ubijen, jer se na Ilijinu reč predao četi slavne službe PPK, a ova ga dovela kao vodiča na izneverene četnike u Kučinoj kosi i Vaganu Alekse Torbice.

Moj brat Milan, srećom, nema tako jezivu biografiju, ali je revoltiran intervjuom Mila Gligorijevića, i kaže da bi ga trebalo tužiti zbog kleveta. Rekao Milo negde u novinama da imam petnaestoro dece. Zaista, nemam ih toliko, nego samo trinaestoro. I nikad nisam tenkom išao na ljubavni sastanak, jer sam bio oženjen. U tenku sam vozio Stipu Boškovića, mog profesora iz predratne šibenske gimnazije. Natukao je šlemofon kao pravi tenkista, i nije razbio glavu kad smo preskočili poligonski jarak na Banjici. A morao sam to učiniti za revanš. Uoči rata, profesor mi je darivao svoj smoking. Bio mu je iz mlađih dana, i tesan. Meni je kao saliven stajao na maturantskom plesu u »Krki«.

Tada nisam znao ni plesati, ni piti alkoholna pića. Tek ž42. godine, u ranu jesen, Tončija Milića i mene učio je »šljiviti« Mile Pavičić Šljivovica, prvi komandant naše ratne avijacije; nekada načelnik štaba Kraljevačkog bataljona Pavla Jakšića. Mnogo ranije pilot, kapetan stare Jugoslovenske vojske, došao nam je leta 1942. za nastavnika na Treći viši oficirski kurs u Lapac. A naveče, kod kazana, degustirali smo početak i kraj svakog bardaka šljivovice. U društvu plavuše Bebe, učio nas je prve korake tanga i valcera.

Tenk, koji se pominje, zatrebao mi je jednom, u julu 1945. godine, pre nego što sam za stanovanje dobio vilu br. 25. u Ulici ledi Kaudri, sada Neznanog junaka. Tonći se napio i ostao kod Cice. Bio mi je pomoćnik, a ja načelnik operativnog odeljenja tenkovske armije, smeštene u bivšoj školi kralja Aleksandra, kod Topčiderske zvezde. Negde pre podneva, Tonći se mamuran pojavio na vratima kancelarije. Nedjeljka Stanić, daktilografkinja, donese mu crnu kavu, a ja okačim geografsku kartu Jugoslavije, vizavi Mašinkine slike, nasuprot mog radnog stola. Iz ladice izvadim pištolj »flobler« s dugom cevi kalibra 6 mm, i pružim mu ga, čim je ispraznio šoljicu. Radi zabave, gadali smo naizmenično omražena mesta iz rata.

»Šta tučeš?« – upitao sam.

»Široki Brijeg« – rekao je i opalio.

Bilo mi je jasno da je promašio, jer sam video kako mu se ruka tresе od mamurluka.

»Pogodio si Mostar!«

»Ti me testiraš?«

»Ljutiš se?«

»Ma, idi!« – reče, baci igračku na

moj radni sto i ode.

Posle radnog vremena, nađem se sam u šatoru gde smo privremeno stanovali, u parku, blizu komande. Znam da on neće doći i da je tu u susedstvu. Da bude zabavno, vratim se do komande. U hangaru je ležao tenk »T-34«. Na straži moj kurir Zimonja. Sednem u tenk i kažem Zimonji:

»Podigni rampu!«

»Razumem!«

Put me vodio preko Zvezde. Nasred skvera ostao veliki švapski bunker. Okolo granitna kockasta kaldrema. Pod gasom »do daske« skrećem nadesno. Levim bokom klizim na bunker. Zamišljam kako seva ogran pod čeličnim gusenicama. Izvučem se i zakačim šibljе. Plakao bih da sam razbio tu divnu mašinu, koju sam voleo. Na rubu šumarka, pred Verinom vilom, ustavim i zovem klaksonom. Na verandu izlazi Tonći, s noćnom kapicom na glavi. Liči mi na Skaramuša, i smejem se. On se od cerekiranja hvata za stomak. Dao sam mu ideju da se s tenkom može ugovarati randevu.

Bio je nenadmašan kolega i prijatelj. Svukao se pre mene. Još slušam odnekud iz zaborava njegovu mandolinu... Da li je živ? On mi je govorio da iz Armije treba otići pre nego što se dobije nagradni pozdrav nogom, kao što se desilo Pavlu Jakšiću i Stanku Parmaću.

Večno ti blagodariam Boško jer si mi spasio život i dao mi penziju. I srećan sam što već 43 godine živim u tvojoj senci, pod tvojim krilom.

Teško je bilo odreći se tuđeg učenja i naučne ideologije, pa se vratiti nazad u naivnu, staru veru predaka. Lomio sam se u ćeliji suterena,

* Naslov je redakcijski, a jezik je izvoran.

¹ S. Dubajić, *Život, greh i kajanje*, Nidda Verlag, Vesti, Bad Vilbel, Beograd, 2006., str. 354. – 355.

u samici, kao Sidarta kad je poznao Budu. Treba li ići skroz do Peruna ili samo do Sv. Save? U svakom slučaju, ne gine mi anatema, jer sam grešnik. Nisam Dobrica, nisam ni Lubarda, a i oni, i mnogi drugi. Oni bi još da popravljaju svet savetima. Ja sam egoista, čuvam po pašnjacima blago, volim svoje žene, decu, unučad. Radujem se Božiću, slavim Svetog urđa i posećujem pravoslavne slave! Tamo ne bivam provociran i druge ne izazivam. Ne guše me parfemi i deterdženti. U veri Tolstoja – iako ga je Pobedonoscev anatemisao, i Dostojevskog – koji se pokajao, u mirisu tamjana donešenog sa Hilandara, u slatkom pravoslavlju, čini mi se da nema u meni više mesta mržnji. Zato ne mrzim, niti volim ijedan -izam niti ijednu vlast. Bežim od njih u molitvu, da se ne susrećemo. Da im ne smetam, i da mi ne zagorčavaju starost.

Nema tih ideala kojima moja deca treba da budu žrtve!

Pamflet »Ministar i masakri«²

Tolstoj: Svejedno, kako ste Vi opisali celu stvar, proizilazi da je, ipak, naredba za samu likvidaciju morala doći od Tita lično?

Dubajić: Naravno. Niko nije mogao doneti takvu odluku, osim njega. Ako je postojala njegova depeša – »Nikoga ne dirati!«, samo je on mogao da je opozove.

Tolstoj: U međuvremenu, zarobljenici su stigli u Kočevlje i držani su zatvoreni u školama?! Šta se u prvih mah mislilo: da će oni tu biti ispitivani?

Dubajić: To su mislili zarobljenici. Milka Planinc je bila u toj 11. dalmatinskoj brigadi, koja je izvršila masakr. I ona je određivala ko će ići na taj posao.

Tolstoj: Znači, ona je odlučivala ko će vršiti pogubljenje?

Dubajić: Jeste. Izričito se tražilo da to budu samo dobrovoljci i komunisti. Ona je bila komesar.

Kuriri štaba u predahu. S desna nalijevo stoje: Toni Čičmir, Ante Čepić, Šime Šurjak, nepoznata partizanka, Petar Sardelić, Mile Vidan i Slavko Družijanić. Sjede: Ivan Prizmić Mulaco i Mihovil Kosić.

Tolstoj: Kome je palo na pamet da se krečnjačke pećine upotrebe za smeštaj pogubljenih?

Dubajić: Verovatno Ivanu Mačeku, jer je on dobro poznavao teren. Tu se krio Glavni štab Slovenije tokom čitavog rata.

Tolstoj: Da li ste Vi bili fizički prisutni za vreme likvidacije?

Dubajić: Ne. Sedeo sam ispred jedne krčme, primao raporte i pio »bakarsku vodicu«. Bio sam mrtav pijan jer je bolje biti mrtav pijan nego mrtav trezan, ali ne isključujem mogućnost da sam baš ja dao naređenje da se nakon streljanja baca eksploziv, da ne bi neko slučajno izašao iz jame.

Ne znam da li su naši ljudi u Kočevlju streljali trezni. Ali, kad su se vratili odozgo, od jama, oni su bili ljudi! Totalno! Morali smo odmah da ih šaljemo na lečenje. Obuzimala ih je neka vrsta »partizanske padavice«. Bilo je i onih koji su ostali zdravi, npr. Štambuk. On je novinarima ispričao kako je išao nad jamu, kako je sve video, i kako se zgražao. U drugom broju je sve to demantovao. A ispovedanje mu je moglo pomoći da bi se oslobodio zla.

Strojem je komandovao Periša. Mi smo ga zvali i Dinko, i Ljubo. Šta mu je pravo ime, ne znam. Kako je samo završio?! Imao je dva sina.

Ispočetka ih je mazio, a kasnije pokušavao biti strog. Stariji je jednom uzeo njegov džip i otišao da se provoza s društvom. Kad se vratio kući, otac ga je napao. Nastala je svađa. Mali ga je udario, na što je on rekao:

»Nikada u životu niko me nije udario, a da nije poginuo!«

Otišao je u svoju kancelariju, jer pištolj nije držao kod kuće; uvek se bojavao sebe: Bio je već postao pukovnik ili potpukovnik. To se dogodilo u Novom Sadu. O tome su pisale novine... Otišao je, dakle, u kancelariju, uzeo pištolj i vratio se kući. Mali mu je otvorio; ubio ga je odmah tu, na vratima. Žena je izašla iz kupatila, ubio je i nju. Ovaj drugi sin je pokušao da pobjegne, skaćući kroz prozor. Pucao je na njega, i ranio ga. A onda ubio sebe!

Tako se žalosno završio, konačno, posle nekoliko decenija, masakr započet u Kočevskom Rogu, u maju 1945. godine, kojim je Periša komandovao.

Tolstoj: Da li ste vi, partizani, u toj pobjedničkoj orgiji, mislili da su zarobljenici ljudi kojima treba uzeti život?

Dubajić: Nikada. Znali smo da su oni ubijali, ali da nisu svi. Iz iskustva sam znao da ni svi zarobljenici ne prođu uvek isto. Neki stradaju, neki ostanu. ✍

² Isto, str. 383. – 384.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vaticanskog sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podržavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

Stopama pobijenih

Glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«, III., 2 (5), Humac, 2010.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:

Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1,
88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, p. p. 1,
20352 Vid, RH

Veza:

tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:

BiH 6 KM, RH 24 KN, EU 6 EUR,
SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih
priloga (s naznakom za što):

a) poštanskom uputnicom

b) UniCredit Bank d.d. Mostar,

poslovnica Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 381602276649744

devizni račun (inozemstvo):

IBAN: BA393381604876650839

SWIFT: UNCRBA22

Cijena pojedinog primjerka:

3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Riječ urednika fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Uistinu mi je drago da vam može podariti peti broj ovog našeg glasila. Češće nije moglo izlaziti jer smo najprije željeli prikupiti svjedočanstva još živućih svjedoka i dokumentaciju koja je u posjedu dobrih ljudi. Usput smo još mnogo toga pronašli pa Vicepostulatura danas raspolaze s dovoljno svjedočenja i dokumentata te može privoditi kraju ovo pripremno razdoblje. Znam, svi vjerujemo da su ubijeni franjevci umrli mučeničkom smrću, ali treba to potkrijepiti dokazima i pričekati da ih Crkva prihvati.

Ponovno pozivam sve one koji što-god znaju, ili imaju dokumente koji bi nam bili od pomoći, da stupe u doticaj s Vicepostulaturom. Učinimo svi zajedno da ubijeni hercegovački franjevci jednoga dana postanu blaženima i svetima, odnosno da ih Crkva proglasi mučenicima.

Po prvi put uvodimo poglavlje Istraživanja. Podrazumijeva se da ne možemo stajati iza svakoga navoda ili iza svakoga stila napisa. Isto tako napisi ne smiju prelaziti određenu granicu, ne smiju se razračunavati i moraju bitno pridonositi pronalasku istine.

Ponovno je glasilo »obojeno« iskopavanjima posmrtnih ostataka ubijenih.

Ovaj smo put na Širokom Brijegu, u Knešpolju, tražili barem jednog našeg pogubljenog brata. Uskoro ćemo to učiniti i u Ljubuškom. Imamo još dojavu o masovnoj grobnici na Biokovu i time je naša potraga za sada dovršena.

Ovo naše glasilo i nadalje će izlaziti jednom u pola godine. Nastojat ćemo biti zanimljivi i na korist čitateljstvu. Mislim da smo ga već sadržajno i grafički oblikovali. Ostalo nam je još uravnovjesiti broj čitatelja. Zbog toga sljedeći put više primjeraka šaljem samo onima koji su barem djelomično podmirili pretplatu. Ispričavamo se odmah svima onima koji su to smetnuli ili imaju neki drugi opravdan razlog. Samo nam javite i primjerci opet stižu. Ako biste željeli širiti glasilo, a ne možete to novčano podnijeti, spremni smo vam ga slati i besplatno. Važno je da se istina promiče i za to će se uvijek naći dovoljno sredstava, između ostaloga zahvaljujući i darovateljima.

Držimo se i dalje zajedno i nitko nas ne će uspjeti pobijediti. Naša ubijena braća zacijelo će nam biti zahvalna.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Glas o znakovima	42
Povijesne okolnosti	7	Razgovor	44
Stratišta	9	Podlistak	48
Istraživanja	26	Izdavaštvo	59
Glas o mučeništvu	38	Darovatelji	59